

GÖTEBORGS UNIVERSITET
LITTERATUR, IDÉHISTORIA OCH RELIGION

”Fotboll är bara en världslig sak, det betyder inget för evigheten”

Religionsvetenskapliga perspektiv på fotbollsintresse

Perspectives from religious studys in soccer

Louise Evegren

Termin: VT 2014

Kurs: RKS 310, interdisciplinärt examensarbete 15 hp

Nivå: Kandidat

Handledare: Wilhelm Kardemark

ABSTRACT

This qualitative study examines if an interest in soccer can give the same meaningful experiences in a person's life as a religion would. Five soccer fans were interviewed regarding the meanings and impact of soccer in their lives. Two theories in the fields of sport and religion were used to analyze the data: Antonovsky's sense of coherence (SOC) with its components meaningfulness, manageability and comprehensibility and Heelas and Woodheads "life-as" and "the subjective-life" derived from the concept "the subjective turn". It was concluded that the interest in soccer affected the respondents' views of life.

The respondents' personal identities were strongly associated with group membership, meaning that their interest in common with others was perceived to make everyday life meaningful and manageable. It was also concluded that an interest in soccer, like religion, could fulfil certain functions in a person's life but not answer questions about, for example, life after death or the existence of God. The study is based on an educational point of view and discusses the implications the study may have on learning situations.

Keywords: Sport and religion, spirit of community, lifestyle, secularization, sense of coherence.

INNEHÅLL

ABSTRACT	2
INLEDNING.....	4
SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR	6
TIDIGARE FORSKNING.....	7
TEORIER, CENTRALA BEGREPP & DIDAKTISK ANKNYTNING.....	10
KASAM.....	10
DEN SUBJEKTIVA VÄNDNINGEN	12
RELIGIONSBEGREPPET	14
RELIGIONSKUNSKAP I GYMNASIESKOLAN	16
METOD & MATERIAL	18
INTERVJUMETOD.....	18
RESPONDENTER.....	19
METOD FÖR ANALYS AV MATERIALET	20
RESULTAT & ANALYS.....	22
FOTBOLLSKULTUREN - ETT GEMENSKAPSSKAPANDE VI.....	22
TRÖST	24
GRUPPTILLHÖRIGHET, FAMILJ OCH IDENTITET	26
NORMER.....	29
HÄNGIVENHET.....	32
DISKUSSION & SLUTSATSER	35
HUR UPPLÉVER RESPONDENTERNA ATT FOTBOLLSINTRESSET FORMAR DERAS SÄTT ATT LEVA?	35
VILKEN FUNKTION HAR FOTBOLLSINTRESSET I RESPONDENTERNAS LIV?.....	36
KAN ETT FOTBOLLSINTRESSE FUNGERA SOM ETT LIVSÅSKÅDNINGSRELEVANT FENOMEN OCH LIKT RELIGION STÅ FÖR MENINGSSKAPANDE FUNKTIONER I EN MÄNNISKAS LIV?	37
VILKA DIDAKTISKA KONSEKVENSER KAN DRAS UTIFRÅN STUDIEN?	38
SAMMANFATTNING	40
REFERENSLISTA.....	42
BILAGA – INTERVJUGUIDE	44

INLEDNING

Du befinner dig i en stor lokal. I princip alla människor är stående, har lyft sina händer upp mot skyn och stämmer in i en kärlekssång till något de alla håller kärt. Den goda stämningen är påtaglig. Några blundar. Några sjunger starkt och med inlevelse, andra står mest bara där och känner in atmosfären. Tonerna och texten förenar och förmedlar samstämmighet. Sången tar slut och musiken tonas ut. Någon minut senare blåser domaren i visselpipan och markerar därmed att matchen är igång.

För personer som besökt både frikyrkomöten och fotbollsmatcher krävs det inte några ingående analyser för att inse att de två olika sammanhangen har flera likheter. För det första samlar tillställningarna en mängd människor med ett gemensamt intresse, något som skapar en speciell stämning. För det andra är människornas uttryckssätt liknande; i båda sammanhangen sjungs kollektiva sånger som handlar om det centrala i sammanhanget, det vill säga om fotbollslaget eller om Gud. I sammanhangen är vissa gester gemensamma, såsom att lyfta händerna upp mot skyn under hyllningssången till det centrala. Vissa människor ger sig helt hän åt lagandan, går på alla matcher och fyller mycket av sin tid med att vara engagerad i klubben, eller att följa spelares bloggar och tippar på hur resultaten kommer bli på den kommande matchen. På liknande sätt är vissa människor mycket engagerade i kyrkans aktiviteter och fritiden kan användas till att be, studera bibeln eller till att förbereda sig inför den kommande gudstjänsten. För en del människor verkar meningsfullhet bygga på kärlek till fotbollen, för andra på kärlek till Gud.

Sverige har genomgått en förändring de senaste 100 åren och blivit ett starkt sekulariserat land. Heelas och Woodhead menar att sekulariseringen av samhället inte resulterat i att människor blivit mindre andliga, tvärtom. De talar om en sakralisering, om en andlig revolution sprungen ur vårt modernistiska samhälle, byggd på individualistiska intressen såsom självupplevelse och personlig förbättring. Idag kan vi plocka ihop vårt eget meningssystem från det globaliserade religiösa smörgåsbordet (Hornborg, 2012, s. 21). Heelas och Woodhead har lyckats formulera begrepp som förklarar förändringen vilka har fått stor genomslagskraft i religionsforskningen. De talar om den ”subjektiva vändningen”, hur tilliten förflyttats från yttre auktoriteter till det egna jaget, från ”livet som” individ i relation till omvärlden till det ”subjektiva livet” (Heelas & Woodhead, 2005, s. 78). Frågan är om ett fotbollsintresse som kulturfenomen passar inom

sakraliseringens och religionsdefinitionens ramar¹? Kan ett fotbollsintresse fungera som ett livsåskådningsrelevant fenomen och likt religion stå för meningsskapande funktioner i en människas liv?

Lärare kan ibland uppleva att det råder blandade känslor hos eleverna inför att tala om personlig trosuppfattning i klassrummet, vilket kanske inte är så konstigt; i enlighet med det ”subjektiva livet” är det omodernt att låta yttre auktoriteter, såsom religiösa föreskrifter, påverka livsstilen i alltför hög utsträckning. I inledningen av ämnesplanen för religion 1 står: ”I ämnet behandlas trons och etikens betydelse för individens upplevelse av mening och tillhörighet” (Skolverket, 2011). Det är alltså av stor vikt att få till diskussioner i klassrummet gällande hur till exempel religion kan ge människor känslor av sammanhang och meningsfullhet. För att nyansera diskussionen och för att fånga elevernas intresse av religion kan vi behöva vidga ramarna och diskutera hur även andra livsåskådningsrelevanta fenomen kan fungera som meningsskapande och därtill hur olika sammanhang och sociala arenor kan bidra med principiellt religiösa upplevelser.

¹ I sammanhanget blir det viktigt att fundera över vilka definitioner av religion som är ledande. Det finns idag över 250 definitioner (von Brömssen, 2003, s. 39). Under rubriken *Religionsbegreppet* presenteras och diskuteras några exempel.

SYFTE & FRÅGESTÄLLNINGAR

Det övergripande syftet med denna uppsats var att undersöka om ett fotbollsintresse, likt religion, kan stå för meningsskapande funktioner i en människas liv. Följande frågeställningar användes som utgångspunkt:

- Hur upplever respondenterna att fotbollsintresset formar deras sätt att leva?
- Vilka funktioner har fotbollsintresset i respondenternas liv?
- Kan ett fotbollsintresse fungera som ett livsåskådningsrelevant fenomen och likt religion stå för meningsskapande funktioner i en människas liv?
- Vilka didaktiska konsekvenser kan dras utifrån studien?

Den första och andra frågan besvarades utifrån respondenternas reflektioner gällande hur fotbollsintresset påverkat och påverkar deras livsstil, hur mycket tid de lägger på sitt intresse och vilken betydelse fotbollsintresset har i deras liv. Fråga tre besvarades genom en analys av respondenternas reflektioner och har diskuterats mot bakgrund av några utvalda teorier och centrala begrepp. Fråga fyra besvarades genom en diskussion av studien utifrån ett didaktiskt synsätt.

Undersökningen ämnar vidga synen på religionsbegreppet - en diskussion jag vill föra med mig in i klassrummet vid religionsundervisningen. Skolverkets presentation av syfte och centralt innehåll i ämnesplanen för religionskunskap visar på en avvägning av vad som anses platsa inom ramarna för relevant kunskap på området och vad som anses platsa inom definitionen av religion. Lärare behöver förhålla sig till ämnesplanen i utformandet av undervisningen och därför är det av vikt att även granska ämnesplanens innehåll. Didaktiska aspekter på studiens resultat framförs under slutsatser.

TIDIGARE FORSKNING

I detta kapitel redogörs för forskning på området, relevant för denna studie. Några olika verk har valts ut, delvis för att åskådliggöra exempel på forskning som bedrivits på området men även i syfte att bidra med fler perspektiv i denna studie.

Mikael Lindfelt har med hjälp av intervjuer undersökt hur finska elitidrottare förankrar sitt idrottsutövande i sin livsåskådning (2006, s. 328). I sin bok *Meningsskapande idrott* presenterar Lindfelt sitt resultat av undersökningen, nämligen att idrotten ”är av stor betydelse för den enskildas KASAM², men att denna känsla inte är existentiellt artikuleraad” (2006, s. 331). Han verkar lite förvånad att känslan inte är existentiellt artikuleraad eftersom de lägger ner exceptionellt mycket tid och energi på sin idrott. Han diskuterar om resultatet kan ha att göra med att det finns ett allmänt amatörideal – enligt normen ska idrotten helst vara en bisyssla och inte det som livet kretsar kring (2006, s. 331). Lindfelt diskuterar olika definitioner av begreppen religion och livsåskådning och hans personliga ståndpunkt är att idrott är idrott, inte religion. Men, han anser att idrott kan få en ”religiös eller livsåskådningsrelevant betydelse i en människas liv”, därav hans forskning (2006, s. 26). I sin studie refererar han även till en mängd olika religionsforskare, bland annat till Bonde som menar att ”modern idrott har en religiös potential” (citerat i Lindfelt, 2006, s. 22).

Magnus Engstrand gör i sin bok *Fotboll och Religion* en komparativ studie av fotboll och religionsbegreppet. Likt Lindfelt redogör även Engstrand för olika religionsdefinitioner och diskuterar huruvida fotboll som fenomen platsar inom definitionerna. Engstrand menar att ett fotbollsintresse kan ge människor glädje, gemenskap, identitet och meningsfullhet men till skillnad från religion kan det inte ge svar på frågor om till exempel livet efter döden eller om Guds existens (Engstrand, 2003, s. 171-172). Engstrand påpekar att det kanske inte är fotbollen i sig som är det mest

² Begreppet KASAM står för Känsla Av SAMmanhang och kommer att diskuteras vidare under rubriken *Teorier, centrala begrepp och didaktisk anknytning*.

betydelsefulla för fotbollsentusiaster utan snarare kulturen som formas genom den delade kärleken till det gemensamma intresset (2003, s. 179).

Nyligen utkommen är boken *Sports and Christianity: Historical and Contemporary perspectives* (Watson & Parker, 2013). Boken behandlar banbrytande perspektiv inom forskningsområdet sport – kristendom och refererar bland annat till Shirl J. Hoffman. Hoffman är utgivare till boken *Sport and Religion* (1992) vari hon samlat 25 artiklar, skrivna av olika författare, som berör ämnet. De banbrytande perspektiven Watson och Parker (2013) behandlar är bland annat teorierna i artikeln ”The Natural Religion” skriven av Michael Novak, som hävdar att vissa amerikanska institutioner, liksom sportliga institutioner är en form av civil amerikansk sekulär religiositet. Han upplever till exempel att besök vid stora idrottsevenemang med tillhörande symboler och ritualer å ena sidan är uppbyggda kring politiska kampanjer och å andra sidan är uppbyggda i likhet med kyrkans samlingar (Novak, 1992, s. 35). Novak menar att religion och idrott har flera likheter, däribland kan flera idrottsliga impulser ses som religiösa, till exempel respekten som finns inför rituella gränser, iver över symboliska meningar och längtan efter fullkomlighet (Novak, 1992, s. 36). För att förstärka sin tes om att idrott är en form av religiositet redogör Novak för flera gemensamma nämnare, däribland samhörigheten som skapas kring det gemensamma intresset som samlar många människor och får dem att känna sig som medlemmar av en enhetlig samvaro (Novak, 1992, s. 41).

En annan artikel som har en plats i Hoffman samlingsverk är Joan M. Chandlers ”Sport Is Not a Religion”. I artikeln kritiserar Chandler bland annat Novak för att göra både religion och idrott en otjänst då han jämför de två genom att plocka fram liknande transcendentattribut som finns både i idrott och religion. Istället för att undersöka likheter, utifrån och in, menar Chandler att vi behöver undersöka likheter inifrån och ut: om människor som anser sig vara religiösa och människor som anser sig vara idrottsentusiaster förväntar sig att syftet med deras hängivenhet kommer att täcka samma behov i livet. Om vi förändrar vårt forskningsfokus kommer vi finna att sport och religion är fundamentalt skilda fenomen, menar Chandler (Chandler, 1992, s. 55). Skillnaden Chandler i synnerhet pekar ut är att religion till skillnad från sport är substantiellt³ inriktad och svarar på frågor om vårt öde och hur vi ska bete oss. Hon nekar inte till att

³ Begreppet substantiell står för påtagligt innehåll. En vidare förklaring av begreppet finns under rubriken *Religionsbegreppet*.

sport i likhet med religion kan innebära tro, ritualer, uppoffringar och andlighet men hon försäkrar att idrott till skillnad från religion är skapad av människor, för människor, i underhållningssyfte (Chandler, 1992, s. 59).

TEORIER, CENTRALA BEGREPP & DIDAKTISK ANKNYTNING

I detta kapitel presenteras två teorier, dessutom analyseras begreppet religion. Studiens resultat kommer senare analyseras utifrån teorierna och begreppen nedan.

KASAM

KASAM är ett begrepp myntat av Antonovsky och är en förkortning av Känslan Av SAMmanhang⁴. Han menar att en stark KASAM ger god hälsa. Antonovsky utbildade sig till professor i medicinsk sociologi och bedrev många forskningsprojekt på området. Hans arbete om KASAM är ett av de mest välkända projekten. Antonovsky utgår från att människan är meningssökande och att det finns en naturlig inneboende drivkraft hos människan att finna just känslan av sammanhang. För att förstå människors livsåskådning bör därför Antonovskys teori om KASAM tas i beaktning (Kallenberg & Larsson 2004, s. 66, 95).

I boken *Health, stress and coping* (1979) intresserar sig Antonovsky för ett salutogent perspektiv på hälsa och undersöker vad det är som gör att vissa människor håller sig friska. KASAM står för känslan av sammanhang och Antonovskys tes är att om människan har en stark känsla av sammanhang erhåller hon god hälsa. I boken gör Antonovsky en definition av begreppet som han sedan utvecklar i *Hälsans mysterium* (2005, s. 46):

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrörs från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang (Antonovsky, 2005, s. 46).

⁴ I fortsättningen kommer förkortningen KASAM användas alternativt känsla av sammanhang.

Känslan av sammanhang bygger på nyckelorden och komponenterna meningsfullhet, begriplighet och hanterbarhet. Begriplighet innebär, som citatet ovan framhåller, att vi har tillit till att inre och yttre stimuli är ordnad och inte kaotisk. Även om vi erfar stimuli som verkar ohanterlig för oss i stunden så har vi ändå en förtröstan och framtidstro på att vi kommer begripa senare. Tilliten underlättar således för människan att ta sig an livet med dess inbegripande problematik. För en stark KASAM behöver vi också känna att vi har de resurser som krävs för att hantera stimuli. Upplever människan dessutom meningsfullhet i livet och känner sig delaktig fungerar dessa egenskaper som motivationshöjare till att ta sig an händelser. Det är också lättare för människan att begripa varför saker och ting sker eller inte sker (Antonovsky, 2005, s. 44-45).

Det centrala i Antonovskys studier har följaktligen varit att undersöka hur människor hanterar olika stressorer genom användandet av copingstrategier, vilket han uttrycker med begreppet generella motståndsresurser (GMR). Stressorer innebär lite förenklat saker som stressar oss och copingstrategier står för de strategier en person använder för att hantera stress. GMR kan innebära olika typer av motståndsresurser, så länge de hjälper människan i hanteringen av stressorer, till exempel självförtroende, pengar, socialt stöd och kulturell stabilitet (2005, s. 17). Antonovsky betonar att stressorer inte ska ses som något ”fult” och avvikande utan menar att stressorer är närvarande hos oss alla (Antonovsky, 2005, s. 39). Det som skiljer en person med stark KASAM från en person med svag KASAM är att en person med stark KASAM lyckas välja copingstrategier lämpade för särskilda stressorer (Antonovsky, 2005, s. 186). För att uppnå stark KASAM behöver vi inte känna stark begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet genomgående i livets alla områden. Det som är avgörande är om vi känner begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i de livssektorer som vi framhåller som viktiga (Antonovsky, 2005, s. 50-51). En intressant aspekt är hur KASAM kan sättas i förbindelse till Anders Jeffners definition av livsåskådning. Jeffner är bland annat professor i tros- och livsåskådningsvetenskap och är en välkänd person bland religionsvetare. Enligt Jeffner innefattar begreppet livsåskådning tre olika komponenter: teorier om människan och världen, centralt värderingssystem samt grundhållning i livet (Jeffner, 1973, s. 18). Grundhållningen kan ses som en länk mellan en människas personlighet och livsåskådning och blir påtaglig i frågan ”Hur känns det att leva?” (Kallenberg & Larsson, 2004, s. 76). Det är rimligt att anta att en individs teorier om människan och världen, hennes centrala värderingssystem och grundhållning i livet står i

relation till KASAM – Jeffners tre livsåskådningskomponenter, likt KASAM-begreppet, visar nämligen med vilken inställning människan förhåller sig till livet.

DEN SUBJEKTIVA VÄNDNINGEN

Religionssociologerna Heelas och Woodhead menar att människor i västvärlden inte blivit mindre andliga på grund av sekulariseringens progression, snarare uppenbarar sig intresset för andlighet i andra uttrycksformer, något som de benämner sakralisering (Heelas & Woodhead, 2005, s. 78). Heelas och Woodhead använder begreppen den ”subjektiva vändningen”, ”livet som” och det ”subjektiva livet” för att förklara sakraliseringens progression:

In a nutshell, the subjectivization thesis states that 'the massive subjective turn of modern culture' favours and reinforces those (subjective-life) forms of spirituality which resource unique subjectivities and treat them as a primary source of significance, and undermines those (life-as) forms of religion which do not (Heelas & Woodhead, 2005, s. 78).

Den ”subjektiva vändningen” visar på ett auktoritetsskifte – att mycket i samhället idag kretsar kring en stark individualism och hur det ”subjektiva livet” med dess framträdande tal om en personlig utveckling och självförverkligande har kört över vissa av samhällets före detta normer som stod och föll med ”livet som” i relation till olika gemenskaper, till exempel till ett folk eller till en religiös tradition (Kardemark, 2013, s. 269, 40). För att få större förståelse för begreppens innebörd kan det vara idé att gå vidare och se på hur andra forskare använt sig av begreppen i sina studier. Däribland har Kardemark i sin avhandling *När livet tar rätt form* intresserat sig för att undersöka hur synen på hälsa förändrats under 100 år genom att jämföra tidskrifter om hälsa från början av 1900-talet med tidskrifter från början av 2000-talet. Han menar att vi behöver se till kontexten vid respektive tidsepok för att förstå den tidsenliga människan och hennes livsåskådning (Kardemark, 2013, s. 1). För att förklara hur synen på hälsa skiljer sig mellan 1900-talets och 2000-talets början, använder sig Kardemark av Heelas och Woodheads begrepp ”livet som” och det ”subjektiva livet”. Kontexten vid 1900-talets början visar på ”livet som” i relation till omvärlden, hur angeläget det var att vara sin samhällsroll trogen och att det var av vikt att inte vända sig till sitt inre för att få

vägledning i livet utan istället utåt till andra auktoriteter. Dessa hörnstenar byggdes på grunduppfattningen om att man var delaktig i något större, till exempel i ett folk eller en religiös tradition (Kardemark, 2013, s. 40). Tidskrifterna från början av 1900-talet är influerade av luthersk människosyn, därmed återkommer talet om att man som människa bör ta ansvar för sin hälsa då detta underlättar tjänandet av medmänniskan (Kardemark, 2013, s. 108). För att nå god hälsa enligt det ”subjektiva livet” och de nutida tidskrifterna bör man lyssna till sig själv och sin inre drivkraft (Kardemark, 2013, s. 6). De subjektiva upplevelserna hamnar i centrum och det är av vikt att ”finna sig själv och sitt livs mening” (Kardemark, 2013, s. 269).

Att tala om religion i sammanhanget leder till frågan: för vems skull utför du dessa religiösa handlingar? Som tidigare nämnts menar inte Heelas och Woodhead att vi människor blivit mindre andliga på grund av sekulariseringens fortgående, snarare uppenbarar sig intresset för andlighet i andra uttrycksformer (Heelas & Woodhead, 2005, s. 78). Som ett svar på globaliseringen och välfärdssamhällets fokusering på självupplevelse och personlig förbättring har till exempel coaching och lekmannaterapi utvecklats, något som Hornborg vidareutvecklar i *coaching och lekmannaterapi – en modern väckelse?* Religion har i och med denna process genomgått en religiös transformation och ersatts av sekulariserad andlighet vilken inkluderar både sekulära och religiösa inslag (Heelas & Woodhead, 2005, s. 78). Kallenberg och Larsson liknar sekulariseringen vid en ”gigantisk scenväxling då Gud och människan byter plats” (2004, s. 68). Metaforen är tydlig och accentuerar individualistisk helighet, något som kan ses som talande för vårt postmoderna samhälle.

Sammanfattningsvis pekar begreppet den ”subjektiva vändningen” inte bara på hur människans förhållande till det andliga förändrats utan även på ett kulturellt fenomen i det västerländska samhället. Precis som Kardemark nämner i sin avhandling är den ”subjektiva vändningen” ett uttryck för hur ”det personliga, privata och emotionella getts en alltmer framträdande och normerande plats. Med synsättet följer också föreställningar om och betoning av individens unika och subjektiva upplevelser, mål och önskningar, hennes unicitet och behov av att i grunden finna sig själv och sitt livs mening” (Kardemark, 2013, s. 269).

I fotbollens supporterkultur⁵ kan vi skåda hur en gemensam gruppidentitet skapas. Det gemensamma fotbollsintresset uppenbaras bland annat genom fullsatta läktare och engagerade rop som uttrycker längtan efter samma sak. Ett bestämt vi träder fram i hyllningssångerna till laget. ”Livet som” – supporterarnas identitet i förhållande till gruppen – är märkbar i sammanhanget. Denna studie riktar sig mot att undersöka om fotbollskulturen kan stämma in under den ”subjektiva vändningen” och det ”subjektiva livet” – är begreppen applicerbara på kulturen kring intresset för fotboll och kan självförverkligande och livets mening iklädas av fotbollsintresset?

RELIGIONSBEGREPPET

Det finns idag en mängd olika definitioner av religionsbegreppet. I djungeln av definitioner kan vi återfinna mönster, eller kategoriseringar, då vissa förklaringar går åt en substantiell religionsdefinition, medan andra rör sig åt en funktionell religionsdefinition. De substantiella religionsdefinitionerna talar i första hand om livet i förhållande till en högre makt och besvarar frågan: vad är religion? En substantiell definition beskriver alltså innehållet på ett avgränsande sätt, till exempel hur trosföreställningar kan förhålla sig till symboler, ritualer och moraliska beteenden. De funktionella religionsdefinitionerna lägger tonvikt på att tala om religionens olika funktioner i en människas liv, till exempel hur människan genom religiösa handlingar kan uppfyllas av en känsla av meningsfullhet (Lindfelt, 2006, s. 147-148). Nedan presenteras tre välkända religionsforskarens definitioner av religionsbegreppet. Dessa definitioner rör sig i spektrat substantiell – funktionell (Lindfelt, 2006, s. 145-148). Till att börja med redogörs för Emilé Durkheims religionsdefinition, en definition som återgivits av många religionsvetare sedan den skrevs ner av Durkheim i slutet på 1800-talet:

⁵ Det är ett medvetet val att inte diskutera supporterkulturen vidare. Studien syftar till exempel inte till att ge en analys av supporterföreningarnas utbredning i Sverige utan snarare av vilka effekter och känslor en gruppstillhörighet, såsom supportandet, kan resultera i.

A religion is a unified system of beliefs and practices relative to sacred things, that is to say, things set apart and forbidden – beliefs and practices which unite one single moral community called a Church, all those who adhere them (Durkheim citerad i Lindfelt, 2006, s. 146).

Som kan utläsas ur citatet är religion enligt Durkheim knutet till en gemenskap, en kyrka, med bestämda värderingar. Han menar därtill att religion är ett enhetligt system av tro och praxis i förhållande till heliga ting. Definitionen är substantiellt inriktad (Lindfelt, 2006, s. 148) och har kritiserats för att bygga på idéer sprungna ur ett västerländskt, kristet samhälle, främst av anledningen att han talar om kyrkan som den specifika gemenskapen (Lindfelt, 2006, s. 146).

Under senare 1900-tal författade religionssociologen John M. Yinger en funktionalistiskt inriktad religionsdefinition. Hans definition ger en bild av vilka funktioner religion kan få i en människas liv:

Religion, then, can be defined as a system of beliefs and practices by means of which a group of people struggles with these ultimate problems of human life. It expresses their refusal to capitulate to death, to give up in the face of frustration, to allow hospitality to tear apart their human associations. The quality of being religious, seen from the individual point of view, implies two things: first, a belief that evil, pain, bewilderment, and injustice are fundamental facts of existence; and, second, a set of practices and related sanctified beliefs that express conviction that man can ultimately be saved from those facts (Yinger citerad i Lindfelt, 2006, s. 147).

Yingers definition lägger tonvikt på att tala om människan inför livets problematik. Han menar att religion kan ses som ett system av tro och praxis som kan fungera som en hjälp till att klara av livets svårigheter, som får människan att acceptera att onda ting tillhör livets gång och som ger människan motiv och metoder till att i slutänden räddas ifrån dessa onda ting. Enkelt uttryckt beskriver Yingers definition vilken plats religionen kan få i en människas liv, därav är definitionen ytterst funktionell (Lindfelt, 2006, s. 148).

Lindfelt hänvisar också till religionsforskaren Danièle Hervieu-Léger som menar att varken en substantiellt eller funktionellt inriktad definition ger rättvisa åt vad religion kan vara i vårt föränderliga moderna samhälle. Hervieu-Léger ger ingen kortfattad definition som Durkheim och Yinger utan behandlar religionsbegreppet genom att lyfta

dess komplexitet. Hon benämner modern andlighet som ”free-floating” (citerat i Lindfelt, 2006, s. 19) och menar att det i dagens samhälle finns så många nya religiösa uttryck som skulle falla utanför religionens ramar om vi försökte kategorisera religion i enlighet med en substantiell eller funktionell religionsförståelse (2006, s. 149-150). Hervieu-Légers sätt att resonera faller i linje med Heelas och Woodheads diskussion gällande det ”subjektiva livet”, sakralisering och nyandlighet (Heelas & Woodhead, 2005, s. 78) och Bondes diskussion om att ”modern idrott har en religiös potential” (Lindfelt, 2006, s. 22). Hervieu-Léger nyanserar nämligen bilden av religionsbegreppet och ger, för denna studies diskussion, två nya perspektiv som implicerar mobilitet och vidgade ramar i förhållande till vad som kan vara religion. Hon menar dels att vi behöver öppna ögonen för att ”olika slags föreställningar kan vara menings- och ordningsskapande” (Lindfelt, 2006, s. 159), därtill kan olika sammanhang och sociala arenor bidra med religiösa upplevelser, till exempel medryckande intensiva fotbollsmatcher och konserter. Hervieu-Léger åsyftar alltså att föreställningar, som i sig inte härrör ur traditionell religiositet, kan ta plats i en människas livsåskådning och fungera som meningsskapande och till skillnad från Durkheim menar hon att sociala arenor för religiösa föreställningar numera inte bör förknippas med en bestämd lokal, till exempel en kyrka. Vi lever trots allt i ett postmodernt samhälle; religion har genomgått och genomgår fortfarande en transformation (2006, s. 18-19), därför bör inte emotionella uttryck lämnas utanför definitionen bara för att de inte passar inom ramarna för etablerad traditionell religiositet (Lindfelt, 2006, s. 149-150). ”Den modernistiska gränsdragningen mellan det sekulära och det sakrala håller inte längre streck”, menar Hervieu-Léger (Lindfelt, 2006, s. 159).

RELIGIONSKUNSKAP I GYMNASIESKOLAN

Skolverkets presentation av syfte och centralt innehåll i ämnesplanen för religionskunskap pekar på en avvägning av vad som anses passa inom ramarna för relevant kunskap på området och vad som anses passa inom definitionen av religion. Religionskunskap 1 i gymnasieskolan syftar till att eleverna ska bredda och fördjupa sina kunskaper om ”religioner, livsåskådningar och etiska förhållningssätt och olika tolkningar när det gäller dessa” (Skolverket, 2011). Dessutom ska undervisningen leda till att eleverna utvecklar ”respekt och förståelse för olika sätt att tänka och leva” (Skolverket, 2011). Under rubriken ”centralt innehåll” kan syftet appliceras på undervisning kring de fem världsreligionerna och andra livsåskådningar, relationen

mellan religion och vetenskap och etik och moral. Religionsundervisningen ska även beröra hur religion kan stå i relation till etnicitet, kön, socioekonomisk bakgrund, skriftliga källor och traditioner etcetera. Dessutom ska undervisningen behandla hur identiteter kan formas i förhållande till religion och livsåskådning (Skolverket, 2011).

Ämnesplanen för religionskunskap 1 i gymnasieskolan innefattar både en substantiellt och en funktionellt inriktad syn på religion. Ämnesplanen är substantiellt inriktad genom att svara på frågan: Vad är religion? Dels bestämt genom ett fokus riktat mot världsreligionerna och dels obestämt genom att tala om livsåskådningar utan att egentligen förklara vad som vägs in i begreppet. Begreppet "livsåskådning" verkar läraren själv få definiera genom sin undervisning vilket möjliggör diskussioner om sakraliseringens medföljande ström av nyandlighet och tonvikt på självförverkligande – det "subjektiva livet". Den obestämda definitionen möjliggör även diskussioner angående livsåskådningar som florerar i vårt postmoderna samhälle och som inte platsar inom ramarna för traditionell religiositet. Ovissheten gällande definitionen av livsåskådning kan leda till en mer nyanserad undervisning men kan lika gärna bidra till en osäkerhet hos läraren som gör att "andra livsåskådningar" inte berörs i någon större utsträckning.

Ämnesplanen i religionskunskap 1 för gymnasieskolan är även funktionellt inriktad genom att beröra frågan hur identiteter kan formas i förhållande till religion. I första stycket i ämnesplanen står det dessutom att "i ämnet behandlas trons och etikens betydelse för individers upplevelse av mening och tillhörighet" (Skolverket, 2011). Det pekats även på att olika tolkningar florerar både inom och mellan religioner. Ordet "olika" eller "olikheter" nämns vid hela tolv tillfällen i ämnesplanen och förtydligar att det inte är fråga om att vilja generalisera. Även detta begrepp, i likhet med livsåskådningsbegreppet, möjliggör en mer nyanserad undervisning.

METOD & MATERIAL

Syfte och frågeställningar i denna studie besvaras genom att med en bakgrundsanalys av tidigare forskning, utvalda teorier och centrala begrepp analysera ett antal kvalitativa intervjuer. Nedan följer en redogörelse för vald intervjumetod samt val av metod för analys av intervjuerna.

INTERVJUMETOD

Denna studie inriktar sig i huvudsak till att undersöka människors subjektiva tolkning av sin livsvärld och specifikt huruvida ett brinnande fotbollsintresse kan stå för meningsskapande funktioner likt religion. För att analysera detta har en kvalitativ semistrukturerad intervjuform använts, en metod som Kvale och Brinkmann definierar ”som en intervju med målet att erhålla beskrivningar av intervjupersonens livsvärld i syfte att tolka innebörden av de beskrivna fenomenen” (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 19). Intervjufrågorna är följaktligen semistrukturerade och är utformade enligt intervjuguiden i *Metodpraktikan* (Esaiasson et al., 2007, s. 298-299) som uppvärmningsfrågor och tematiska frågor med anknytande uppföljningsfrågor. De tematiska frågorna har rubrikerna livsstil och meningsskapande⁶. Enligt Kvale och Brinkmann ska en semistrukturerad intervju vara lik ett vardagssamtal men med professionella tongångar i att intervjun har en riktning och ett syfte (2009, s. 43). För att lyckas få en vardaglig trygghet i samtalen fick respondenterna själva välja plats vilket resulterade i att intervjuerna utfördes i deras hem och i ett enstaka fall, på arbetsplatsen. Respondenterna blev i enlighet med vetenskapsrådets etiska riktlinjer för humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning (vetenskapsrådet, 2014) i förväg informerade om vad intervjuerna skulle komma att användas till. Respondenterna fick vid intervjutillfället även välja en egen pseudonym för sin identitet och i efterhand har även uttalade städer och fotbollslag anonymiserats i respekt för respondenternas privatliv. Intervjuerna utfördes i interaktion mellan respondent och intervjuare, spelades in och transkriberades i efterhand till text. Den sammanlagda transkriberade texten utgörs av 17 sidor

⁶ Se bilaga 1.

datorskriven text. Transkriberingen gav styrka åt studien då transkriberingen gav skribenten god kännedom om det insamlade materialet.

RESPONDENTER

I planeringsskedet var tanken att intervjua både manliga och kvinnliga respondenter som jobbar professionellt eller ideellt inom en fotbollsklubb eller supporterklubb. Dessutom fanns en förhoppning om att intervjua, till skribenten, ej bekanta respondenter. Dessvärre tackade flera nej till att ställa upp på en intervju och därför tillfrågades även yttligt eller nära bekanta personer som rör sig i skribentens vänkrets. Samtliga respondenter är män av anledningen att ingen av de tillfrågade kvinnorna tackade ja till en intervju. För tre av de fem respondenterna som valdes ut för intervju tar fotbollen och supportandet upp mycket fritid, för de övriga två har supportandet blivit något som berör både fritid och arbetstid. Nedan följer en kort presentation av respondenterna.

- **Gustav** är i 30-årsåldern och arbetar inom en allsvensk fotbollsklubb på heltid och mer därtill. Hans arbetsuppgifter berör klubben, medlemmar, supportrar och olika samhällsprojekt. Han har varit en brinnande supporter sedan barnsben och upplever att det är en dröm att få jobba inom fotbollsklubben.
- **Mikael** är i 25-årsåldern och studerar till lärare. Han har alltid varit fotbollsintresserad men det var först i tonåren som det brinnande supportandet uppstod. Då gick han på en av sina första matcher med några vänner och på plats upplevde han en speciell gemenskap som gjorde att hans supportande eskalerade.
- **Gideon** är i 45-årsåldern och arbetar som sjuksköterska. Hans brinnande supportande växte fram i ungdomsåren men tog fart först när han i vuxen ålder flyttade ifrån sin hemstad. Fotbollsintresset har engagerat hela familjen och har genom åren varit en naturlig följeslagare i vardagen.

- **Simon** är i 30-årsåldern, född i Turkiet men numera bosatt i Sverige och arbetar som tekniker. Fotboll har alltid varit en stor del av hans liv och främst klappar hans hjärta för ett turkiskt lag. Simon menar att kärleken till fotbollen är något bestående som växer för var dag.
- **Tony** är i 30-årsåldern och arbetar som supporterpolis⁷. Han är själv en supporter men främst till ett fotbollslag i den engelska ligan. Genom sitt arbete har han på gott och ont fått ett brett kontaktnät bland stadens supportrar.

METOD FÖR ANALYS AV MATERIALET

Som tidigare nämnts utformades intervjufrågorna som uppvärmningsfrågor och tematiska frågor med anknytande uppföljningsfrågor. De tematiska frågorna var uppdelade enligt temana livsstil och meningsfullhet. För att få en röd tråd i resultatet och för att underlätta återkopplingen till teorier och centrala begrepp gjordes nya tematiska indelningar efter insamlingen av materialet. Materialet i analysen bearbetades enligt följande tematiska indelning:

- Fotbollskulturen - ett gemenskapsskapande vi: syftar till att diskutera om det starka vi:et i fotbollskulturen kan få supportrarna att känna meningsfullhet och i längden en starkare KASAM. Hur påverkar det faktum att det finns ett påtagligt ”vi och dom”?
- Tröst: syftar till att diskutera om fotbollsintresset i likhet med religion kan hjälpa en människa genom problemfyllda situationer i livet. Kan respondenterna till exempel uppleva en tröst när de går på match med likasinnade?

⁷ En supporterpolis arbetar med supporterproblematik kring idrottsevenemang såsom fotboll.

- Grupp tillhörighet, familj och identitet: syftar till att diskutera om respondenternas subjektiva upplevelser, (det ”subjektiva livet”) går före (”livet som”) – grupp tillhörighetens inflytande på respondenterna. Påverkar till exempel grupp tillhörigheten, som kommer av fotbollsintresset, respondenternas personliga identitet?
- Normer: syftar till att diskutera vilka normer respondenterna är bärare av och vilka normer de kan skåda inom fotbollskulturen. Skapas ett specifikt system med egna normer och hierarkier inom fotbollskulturen och vad blir i så fall konsekvenserna av ett sådant system?
- Hängivenhet: syftar till att diskutera om ett fotbollsintresse i huvud taget kan jämföras med religion. Hur upplever respondenterna att fotbollen berör dem?

Respondenternas svar analyserades således mot bakgrund av utvalda teorier och centrala begrepp som tidigare framlagts och diskuterats i studien och är inspirerad av diskursanalys i en övergripande bemärkelse. Diskursanalys som teori och metod vilar på en socialkonstruktivistisk grund och ett av diskursanalysens mål är viljan att se samband mellan kunskap och sociala handlingar och hur olika synsätt av världen kan upprätthållas i olika diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 11). Diskursanalysen intresserar sig också för att undersöka hur människor framställer sig själva och världen genom identifikation med olika diskurser och vilka konsekvenser det kan få (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 13-14). Denna studie riktar sig till att undersöka om ett fotbollsintresse kan leda människor in i ett socialt sammanhang och hur detta sammanhang kan ge dem, för diskursen, en specifik världsbild med tillhörande normer.

RESULTAT & ANALYS

Nedan analyseras intervjumaterialet i förhållande till de teorier och centrala begrepp som tidigare belysts. Materialet i studien bearbetades enligt den i metod och material beskrivna tematiska indelningen: ”fotbollskulturen - ett gemenskapsskapande vi”, ”tröst”, ”grupptillhörighet, familj och identitet”, ”normer” och ”hängivenhet”. Resultat- och analysdelen är skriven utifrån studiens syfte och frågeställningar, som också repeteras nedan, men först under *Diskussion och slutsatser* besvaras frågeställningarna där också en didaktisk reflektion förs.

- Hur upplever respondenterna att fotbollsintresset formar deras sätt att leva?
- Vilken funktion har fotbollsintresset i respondenternas liv?
- Kan ett fotbollsintresse fungera som ett livsåskådningsrelevant fenomen och likt religion stå för meningsskapande funktioner i en människas liv?
- Vilka didaktiska konsekvenser kan dras utifrån studien?

I resultat- och analysdelen nedan presenteras utvalda citat som sticker ut från mängden, som på ett mer målande sätt fångar in studiens tematiska indelning och frågeställningar. Ord som befinner sig inom klamrar, [xxx], är tillägg och /.../ betyder att delar av citatet valts bort. I vissa fall citeras inte respondenternas svar utan återges genom sammanfattande referat. Respondenternas svar bearbetades och problematiserades mot bakgrund av studiens framlagda teorier, centrala begrepp och tidigare forskning.

FOTBOLLSKULTUREN - ETT GEMENSKAPSSKAPANDE VI

En av religionens (och även idrottens) starkaste funktioner är den gemenskapsskapande gruppidentiteten, ”vi” - något som kan ge individen en känsla av sammanhang (KASAM) samt positionering mot den andre. Det gemenskapsskapande vi:et var den tydligaste uttalade anledningen till att respondenterna ägnar så mycket tid och engagemang åt sitt fotbollsintresse. Nedan besvarar Tony och Gustav frågan om varför det är viktigt att ha ett lag att hålla på.

[Tony:] Ja, det är mycket roligare att hålla på ett lag, det blir lite extra att se sitt eget lag spela. Det är ju lite det här att man får den här ”vi och dom”-känslan. Jag säger ju ofta att ”vi” möter ett annat lag då, så jag tror mycket det är det här med att istället för att bara se bra fotboll så blir det lite mer känslor och betyder lite mer för att det blir ”vi” (Intervju med Tony, 2014-03-25).

[Gustav:] Själva fotbollskulturen samlar så mycket människor och betyder så mycket mer till exempel om man tittar på alla utövare och om man tittar på alla engagerade världen över så betyder fotbollen mycket för människor. Den skapar den här supporterkulturen, där passionen finns på både gott och ont. Ibland går det åt det negativa hållet men mest handlar det nog om gemenskapen. /.../ Man bygger otroligt mycket på vi-känslan och när vi spelar mot IFK Göteborg så ser man ju nästan hela Göteborg som fiender även om det inte är det inte är så men allting drar ju sig till sin spets och det blir en otroligt stark gemenskap när man samlas just kring det här vi och man möter dom där ”dom” och det är dom faktorerna som ligger väldigt mycket till grunden för att man bygger upp den kulturen som bygger upp intresset. /.../ Bara som en sån där löjlig grej som att om vi till exempel är ute och promenerar jag och min tjej så blir det ju automatiskt, vare sig man vill det eller inte, så nickar jag och hälsar på alla som har något gulsvart på sig [fotbollslagets färger]. Då säger min tjej: men känner du dom? Nej, aldrig träffat dom. Men jag hälsar ändå på dom, det är som att vi känner varandra. Det är ju ett sånt tydligt exempel som vissa kan tycka är lite lustigt (Intervju med Gustav, 2014-03-24).

Gustav reflekterar kring förhållandet vi och dom och hur fotbollsintresset kan få människor att känna sig som en enad grupp med en gemensam identitet och känsla av sammanhang. När Antonovsky talar om känslan av sammanhang vägs mycket in i begreppet och Antonovsky betonar att stark KASAM inte handlar om exceptionella personlighetsdrag utan om ett förhållningssätt till de erfarenheter vi utmanas av i livet. Dessa erfarenheter formas i sin tur av kultur, social struktur och kontext (Antonovsky, 2005, s. 240-241). Antonovsky drar en för studien viktig parallell mellan en individs KASAM och KASAM som gruppegenskap. I följande citat kan en av religionens och fotbollens viktigaste funktion vägas in: den starka identifikationen med gruppen - vi:et. Antonovsky menar nämligen att ”det som utmärker dessa kollektiv är att, vilka individuella skillnader och tvärgående anknytningar som än finns, så har medlemskapet i kollektivet en överordnad betydelse i medlemmarnas liv. För var och en är självet och den sociala identiteten tätt sammanflätande” (2005, s. 231). Om kollektivet eller

verksamheten dessutom är socialt värdesatt är det lättare att känna meningsfullhet (2005, s. 131). Om vi Gustavs svar i ljustet av det gemenskapsskapande vi:et i Antonovskys diskussion om KASAM kan slutsatsen dras att fotbollsintresset kan bidra till att respondenterna känner meningsfullhet. Detta ser vi genom att gemenskapen är socialt värdesatt och accepterad i samhället, något som i sin tur bidrar till en starkare KASAM. Meningsfullhet är en av de tre komponenterna som ingår i teorin om KASAM. Det gemensamma fotbollsintresset engagerar människor världen över och skapar ett starkt vi, varpå fotbollskulturen är byggd, menar Gustav.

Tony och Mikael uttrycker att det blir roligare och mer känslösamt att se på fotboll om man håller på ett lag. De benämner lagen som de håller på som sina egna lag och därmed blir det uppenbart vilka som är ”vi” och vilka som är ”dom”. Gideon och Simon benämner även de lag de supportrar som sina egna lag men lyfter också fram ett annat perspektiv. Gideon uttrycker att han vid flera tillfällen känt att glädjen han upplevt genom samhörigheten med supportrarna plötsligt skiftat till fruktan då några i supporterklacken agerat på ett sätt som inte överensstämmer med hans värderingar. Den enade gemenskapen har därmed splittrats, en grupp har skapats i gruppen och plötsligt finns ett nytt ”vi och dom”. Simon poängterar att de som ställer till med bråk, fotbollshuliganerna, inte är riktiga fanatiker som han. Fotbollshuliganerna kan till skillnad från riktiga fotbollsfanatiker inte hantera motgångar och agerar utåt, ofta genom rasistiska uppträdanden. Simon vill inte att människor ska tro att alla fotbollsfanatiker är huliganer. Fotbollshuliganer är desamma världen över, menar Simon, som hellre drar en skiljelinje mellan fotbollsfanatiker, som han själv, och fotbollshuliganer än mellan fotbollsfanatiker som supportrar olika fotbollsklubbar. Simons syn på fotbollsfanatism diskuteras vidare under *Normer*.

TRÖST

Något som också framkom som betydande för flera av respondenterna är att fotbollsintresset ger dem självförverkligande och får dem att uppleva en verklighetsflykt som kan fungera som tröst och stöttning i livet.

[Mikael:] När det är viktiga matcher och det går bra, då ser alla fram emot matchen, samtidigt som man har kul med kompisarna, det blir ofta bra stämning bland

kompisarna. Det blir som att fly vardagen lite när man går på matcherna (Intervju med Mikael, 2014-03-24).

[Gideon:] Jag kommer ihåg när jag flyttade till /.../ och hade många tuffa grejer i livet. Jag minns att jag var och kollade på en match och det kändes helt magiskt, som ett andningshål, lite verklighetsflykt, en stunds avkoppling och tröst (Intervju med Gideon, 2014-03-26).

[Gustav:] För mig är det väldigt mycket identitet, mycket självförverkligande. /.../ I perioder, när det blir otroligt mycket jobb och det blir saker som är jobbiga, då blir det ju att man försöker distansera sig lite men för det allra mesta så är det glädjen och speciellt matcherna, när det går bra och det är roligt, då är det ju den stora tillflyktsorten. Så var det ju tidigare, som när man satt i skolan och hade tråkiga lektioner så då var det ju detta som man drömde sig bort till (Intervju med Gustav, 2014-03-24).

Fotbollsintresset har i sammanhangen fungerat som något som gett respondenterna hjälp till att hantera vardagen. Hanterbarhet är en av de tre komponenterna i Antonovskys begrepp KASAM och det går även att dra en parallell till Antonovskys diskussion om copingstrategier och generella motståndsresurser (GMR). I synnerhet Gideons svar visar på att fotbollsintresset kan fungera som copingstrategi och GMR. Gideon menar att hans närvaro vid fotbollsmatchen gjorde att han kände tröst och avkoppling och upplevde att situationen blev ett andningshål i vardagen, likt en verklighetsflykt. Även Mikael och Gustav upplever att fotbollen kan fungera som en form av verklighetsflykt. Tillflyktsorten, som Gustav benämner fotbollsmatcher med framgång, ger glädje och ett värdefullt socialt utbyte.

I sammanhanget kan också parallell dras till Yingers religionsdefinition. Enligt Yinger är religion ett system av tro och praxis som hjälper människan att hantera livets problematik. Religionen får också människan att begripa och acceptera att onda ting sker och ger människan motiv och metoder till att i slutändan räddas ifrån dessa onda ting (Lindfelt, 2006, s. 147-148). Yingers funktionella religionsdefinition visar på att religion kan fungera som tröstande copingstrategi och ge motiv och metoder till att lyckas hantera problemfyllda situationer i livet. Respondenternas fotbollsintresse verkar kunna bidra till en varierande grad av tröst genom en form av verklighetsflykt. Om den tröstande känslan som kommer av verklighetsflykten enbart varar under själva aktiviteten eller om känslan

håller i sig efter avslutad aktivitet är en fråga som säkerligen skulle besvaras olika beroende på vem som tillfrågades. Simon upplever att humöret är på topp vid matchdagar. Det skänker en sådan stor glädje, menar han. Tony anser att det beror på hur man ser på det. Han menar att fotbollen ger mycket glädje och kan bli en sorts tröst men inte till andra delar i livet.

GRUPPTILLHÖRIGHET, FAMILJ OCH IDENTITET

Mikael återkommer flera gånger till att det inte är fotbollen i sig som är det viktigaste utan det sociala och den märkbara grupptillhörigheten. Både Simon och Gideon säger med glimten i ögat att tjejen kan man byta men fotbollslaget finns alltid kvar, det byter du aldrig ut. Samtidigt poängterar de att familjen är av högre värde än fotbollsintresset. För Gideon har fotbollsintresset också spirat tack vare familjens gemensamma intresse:

[Gideon:] Jag har alltid varit intresserad av fotboll och i takt med att jag fick barn, en flicka och en pojke, och barnen började spela så växte ju det intresset och det blev ett sätt att umgås runt fotbollen, med barnen, andra fotbollsföräldrar och på lite resor och så. Under resorna har det blivit att man kombinerat fotboll och gemenskap. Förutom att barnen har ett fotbollsintresse så har jag även en fru som nog är mer intresserad än jag egentligen vilket har medfört att det har blivit något jättegemensamt. Från att barnen lärde sig att gå har det ju liksom blivit att vi har spelat killarna mot tjejerna, småmålsfotboll och har alltid hållit på med mycket boll på ett gött sätt. /.../ Eftersom mina barn också har sett dom flesta matcherna, känner till alla spelare och har en lång bakgrund i detta blir det ju alltid väldigt mycket fotbollssnack när vi träffas med familjen (Intervju med Gideon, 2014-03-26).

I samtliga intervjuer framkom det att respondenterna vill prioritera sin familj framför fotbollsintresset. På frågan om vilken värde fotbollen har i livet svarade Gustav:

[Gustav:] Fotbollen är bland det viktigaste i livet. Jag försöker ju att prioritera så det inte är det som är nummer ett hela tiden. Jag vill ju inte vara en person som försummar flickvän och familj och sådär. Men dom flesta dagarna på året så är det ju det jag tänker på och engagerar mig i, i stort sett hela tiden, på gott och på väldigt mycket ont också (Intervju med Gustav, 2014-03-24).

Det är enbart Gideon som påpekar att fotbollsintresset är sammankopplat med gemenskap inom kärnfamiljen. Flera av respondenterna verkar dock ha utvecklat sitt fotbollsintresse tack vare en fotbollsintresserad familjemedlem eller vän. Samtliga respondenter svarade ja på frågan om fotbollsintresset är en del av deras identitet och hos vissa framgår det om än tydligare genom att de beskriver sig själva som till exempel Elfsborgare, IFK:are eller Gaisare. Deras identitet är starkt förknippad med gruppstillhörigheten och laget och det verkar finnas en stark familjär gemenskap och trygghet tack vare samhörigheten och det gemensamma intresset. För flera av respondenterna verkar vardagen ramas in av fotbollsintresset och familjen. Alla respondenter lägger väldigt mycket tid på att uppdatera sig om de senaste fotbollsnyheterna, i synnerhet om de nyheter som gäller favoritfotbollslaget. Mobiltelefonens möjliggörande av konstant uppdatering via appar, bloggar och livescore med mera gör att fotbollsintresset kan matas ständigt utan krav på närvaro i fotbollsarenan, menar Tony – en funktion som samtliga respondenter säger sig nyttja. Några av respondenterna berättar att de går på nästan alla matcher vilket innebär 30 matcher per säsong samt ser ytterligare matcher på tv.

Heelas och Woodheads begrepp ”livet som” syftar på en diskurs där gruppen står i centrum med inbegripande normer, struktur och gemensamma värden. Det ”subjektiva livet” syftar tvärtom på en diskurs som omfattar en individualistisk tanke om att försöka hitta sig själv och en personlig mening (Kardemark, 2013, s. 40, 269). Respondenterna talar i första hand om fotbollsintresset enligt ”livet som” då gemenskapen, det sociala och vi:et gång på gång understryks som betydande. Det ”subjektiva livet” vägs också in då respondenterna talar om fotbollsintresset som en del av sin identitet. Alla respondenter berättar att supportandet mer eller mindre grundas i att de själva spelat fotboll som barn varefter de fått vara med om olika händelser som gjort att kärleken till fotbollen växt och supportandet tagit fart. Gustav, Gideon, Tony och Mikael berättar att fotbollen fått dem att växa som människor tack vare de ledarskapspositioner de haft och har. Även Simon menar att fotbollen fått och får honom att växa som människa men främst på grund av det sociala utbytet som blir när han träffar likasinnade och de kan prata om det gemensamma intresset. Han menar också att fotbollens varierande resultat med vinster och förluster har lärt honom att kunna hantera framgångar och svårigheter i livet. På frågan: Kan du ge ett speciellt fotbollsminne som betytt extra mycket för dig? gav samtliga respondenter svar som går att förknippa med ”livet som”. Simon, Mikael, Gideon och Tony refererade stolt och med glädje till specifika matcher som kom att betyda mycket för dem: [Gideon:]

”Det här var ju fantastiskt, att slå Göteborg i ett sådant otroligt underläge” (Intervju med Gideon, 2014-03-26), [Mikael:] ”Jag grät. Den glädje som var där och då: det är seriöst den bästa kvällen och den bästa timman i mitt liv” (Intervju med Mikael, 2014-03-24), [Simon:] ”Vi skrev historia” (Intervju med Simon, 2014-03-29), [Tony:] ”När vi vann champions league, då var man ju rätt i gasen alltså” (Intervju med Tony, 2014-03-25). Gustav refererar till vad han minns som en ”galen resa”:

[Gustav:] 2007 så spelade vi i Champions leaguekvalet och då mötte vi ett ungerskt lag och vi arrangerade en bussresa dit som jag var med på som tog 36h enkel resa busstid. Folk bara skaka på huvudet när man sa att man skulle åka buss så långt. Vi åkte dit, sov en natt och sen direkt hem efter matchen men det var ändå en sån häftig resa! Vi hade inte spelat så mycket i Europa tidigare så att göra en så galen resa tillsammans med människor som man hade otroligt kul med och vara borta i över tre dygn. Det var speciellt! Själva grejen att vi klev så långt utanför ramarna, att man sätter sig i en buss och åker så långt för att se denna match. Vi var ett blandat skönt gäng. Det var väldigt speciellt! (Intervju med Gustav, 2014-03-24).

Samtliga respondenter talar om gemenskapen och vi:et i första hand när de tänker tillbaka på stunder som betytt extra mycket för dem. Precis som Antonovsky säger så är ”/.../ självet och den sociala identiteten tätt sammanflätande” (2005, s. 231). Händelserna har fått en säregen plats i respondenternas minne och kan förknippas både med det ”subjektiva livet” och framförallt med ”livet som” individ i relation till gruppen. Dels enligt det ”subjektiva livet” då respondenterna beskriver att fotbollen har en betydande plats i deras vardag. Det sociala och det uppenbara vi:et som återfinns i gruppgemenskapen, som kommer av det gemensamma fotbollsintresset, betyder mycket för deras personliga identitet. Trots att samtliga respondenter medger att fotbollsintresset betyder mycket för deras identitet är Gustav den enda som berättar att han upplever att fotbollen, för honom, till stor del handlar om självförverkligande. ”Livet som” återspeglas i att även då respondenterna talar om att fotbollen har en betydelsefull plats i deras liv och kan ge dem tröst och trygghet, skapas alltid känslorna i förhållande till gruppen. Gustavs beskrivning av vad han kallar en ”galen resa” visar med tydlighet på hur känslan av samhörighet kan skapa en unik stämning. Vi:et beskrivs både som gruppen som vågar kliva utanför ramarna och stiga på bussen och som vi – fotbollslaget – som inte spelat i Europa så mycket tidigare. Resan möjliggör att vi:et i bussen och vi:et –

fotbollslaget – kan förenas och stå enade på bortaplan. Det gemensamma fotbollsintresset binder dem samman och möjliggör att de kan se sig som en stor enad grupp.

NORMER

En diskussion som framkom vid intervjuerna var problematiken kring normer som skapats och skapas bland supportrar och spelare inom fotbollsgemenskapen. Simons ord får inleda detta tema:

[Simon:] Det finns olika typer av fanatiker. En äkta fotbollsfanatiker är alltid positiv till resultatet och han kan acceptera dåliga resultat, han fattar att man både kan vinna och förlora men huliganfanatiker, den andra sortens fanatiker, är inte såna. Dom kommer bara för att bråka med folk, det blir smutsiga saker som händer, olyckor och matchen stoppas ofta p.g.a. av dom. Huliganerna är inga äkta fotbollsfanatiker. När man tittar på match så kan det vara en vit, en svart, folk från olika länder, olika sorters människor, det finns ingen rasism – en riktig fotbollsfanatiker tänker alltid så men huliganerna tänker inte så. Det finns alltid rasism och dom bråkar ofta på både hemma och bortaplan. Huliganerna är de samma världen över (Intervju med Simon, 2014-03-29).

[Tony:] Man kan ju säga att fotbollen skapar normer men samtidigt så gör mitt yrke att man kanske inte har samma normer som supporterföreningen. /.../ När jag jobbar som supporterpolis kan jag se att det drar med sig så mycket skit, våld och jag kan inte säga att jag kan stå bakom alla sånger som sjungs (Intervju med Tony, 2014-03-25).

Både Simon och Tony verkar ha upplevt omotiverat våld i fotbollssammanhang, något som får dem att på olika sätt vilja ta avstånd. Simon redogör för att det finns olika typer av fotbollsfanatiker och vill inte bli ihopblandad med en fotbollshuligan medan Tony verkar vilja ta avstånd från supporterföreningens normer. Intervjun med Mikael berör inte normer i någon vidare utsträckning. Dock påpekar Mikael i likhet med Simon att det finns olika typer av fotbollsfanatiker, att han är en äkta

fanatiker och inte någon huligan som ställer till med bråk. Gideon verkar ängslas över de omotiverade utåtageranden som han menar ofta kan skådas i fotbollssammanhang i dagsläget.

[Gideon:] Det finns ju normer och i ungdomsfotboll är det ju otroligt viktigt med normer men det känns som om A-lagsfotbollen, seniorfotbollen havererar ju lite gällande normer både på och utanför planen, en normlöshet som liksom sprider sig längre ner i åldrarna. Man filmar på planen och skäller på domaren fastän han har dömt rätt (Intervju med Gideon, 2014-03-26).

Gideon berättar också att han, frun och barnen förut var med i supporterföreningen men att de nu gått ur. Förut kändes det viktigt att visa hjärta för klubben genom ekonomisk stöttning men han menar att han inte känner så längre. Han trivs inte längre i supporterklacken. Han upplever att en normlöshet numera får råda bland supportrarna genom till exempel tråkiga tillmälen och aggressivitet, något som han helst inte vill beblanda sig med. Gideon upplever alltså att tiderna förändrats och att det maktspel som finns idag i fotbollskulturen inte fanns på samma sätt när han var yngre. Enligt diskursanalysen finns det olika bestämda världsbilder och normer i olika diskurser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 7) detta åskådliggörs med tydlighet i citaten ovan – det finns ett inbyggt värderingssystem och normer som visar på vilka ageranden som tillåts och inte tillåts i fotbollskulturen. Enligt Gideon har normerna förändrats med åren och benämner dagsläget inom fotbollskulturen som normlös – det verkar okej att agera och säga vad som helst både på och utanför planen, menar Gideon. Det tycks som om rådande normer är specifika för olika sociala domäner och genom att kartlägga vilka normer som finns kan även maktrelationer i diskurserna kartläggas. Vad tillåts och inte, vem tillåts agera och inte? Här kan också en parallell dras till Jeffners livsåskådningsdefinition som består av de tre komponenterna teorier om människan och världen, central värderingssystem och grundhållning i livet (Jeffner, 1973, s. 18). En naturlig följd är att en människa påverkas av de olika diskurserna hon är en del av, att hon skaffar sig referensramar utifrån diskurserna och att dessa referensramar i förlängningen också påverkar hennes livsåskådning med dess olika komponenter. Gustavs citat visar på

att normer kan skilja sig mellan olika sammanhang och att de olika sammanhangen med olika normer och hierarkier kan upplevas som två skilda världar.

[Gustav:] Det handlar ju till stor del om verklighetsflykt, för att när man kliver utanför sina vardagliga normer och ramar och man kliver in i supporterrollen så är det ju det som människor tycker är så otroligt skönt för där är det helt oviktigt vart du kommer ifrån, vilket språk du pratar eller hur du ser ut. Där är det helt andra delar som har betydelse. I supporterklubben är det lojaliteten, hur länge du har varit supporter, hur många matcher du har gått på, hur stor kunskap du har. Så man skapar ju en egen hierarki inom supportandet jämfört med i samhället och det är en otrolig befrielse för mig själv och för väldigt många andra människor. Vi har ju en av våra största profiler, en 50-årig halvvalkis som aldrig på det sättet har lyckats i sitt liv men i den supporter gemenskapen är ju han en av de största profilerna som ingen skulle kunna göra eller säga något ont emot för att han innehar ju en hög rang i och med att han har varit med så länge och är en profil på det sättet. Det finns en väldig befrielse i det att man bygger upp den egna gemenskapen och dom egna ramarna och normerna (Intervju med Gustav, 2014-03-24).

Gustav verkar inte behöva så mycket betänketid och besvarar ofta frågorna direkt efter att frågorna ställts. Trots det är svaren ofta mycket utförliga. Gustav säger sig vara ganska samhällsintresserad och berättar att han har funderat mycket kring vad fotbollskulturen kan betyda för människor. Det märks av Gustavs svar att han är en entusiast på fler plan och att han, mycket tack vare sitt jobb, har god inblick i supporterklubben. Han är dessutom den enda som talar om ett mer accepterande, alternativt värderingssystem i supporterklubben som kan ses som en motkultur i samhället. I supporterklubben kan medlemmarna känna sig accepterade så länge de delar det gemensamma intresset och kärleken till fotbollen. Gustav berättar bland annat om en 50-årig halvvalkis som inte ”lyckats i sitt liv” men trots det har hög rang och är uppskattad i supporter gemenskapen. Det går bara att spekulera om halvvalkisen känner känslan av sammanhang och hälsa tack vare sin accepterande position i supporterföreningen. Teoretiskt sett menar Antonovsky att kollektivet kan ha en överordnad betydelse för individen och att medlemmarnas identiteter kan vara sammanflätade med gruppens identitet och KASAM (2005, s. 231).

Om gruppens verksamhet dessutom är socialt värdesatt är det lättare för individen att känna meningsfullhet (2005, s. 131). Antonovsky menar dock att gruppens KASAM inte alltid återspeglas hos individen (2005, s. 230). En intressant aspekt i Antonovskys resonemang är talet om en rigid KASAM som också kan kopplas till respondenternas tal om verklighetsflykt. Antonovsky menar att en individ med ett svagt själv och med svag KASAM kan klamra sig fast vid en grupptillhörighet som har stark KASAM, i försök av lindring av sin personliga svaga KASAM (2005, s. 55). Att få vara en del av gruppen och fotbollskulturen kan som Gustav berättar bli en verklighetsflykt till ett sammanhang i samhället med andra normer och hierarkier, något som skulle kunna påverka individens KASAM till det bättre. Oberoende erhållen låg eller hög KASAM kvarstår faktumet att den 50-åriga halvvalkisen får ta plats i supporterkulturen och där, enligt Gustav, är en stor profil av hög rang – en position han förmodligen inte kommer nå utanför fotbollskulturen. I den accepterande motkulturen som supporterklubben ger utrymme för, har medlemmarnas leverne utanför fotbollsengagemanget inte så stor betydelse. Vad som har betydelse är vad en person ger till gruppen medan personen är involverad och om personens ageranden uppskattas av gruppen.

HÄNGIVENHET

[Simon:] Här i Sverige så älskar man inte fotboll lika mycket som i Turkiet men jag kan ändå säga det att fotboll är en sådan kärlek! Den växer och växer och det är inte som någon leksak som man vill leka med en period och sen tar den perioden slut /.../ så det är en riktig kärlek kan man säga (Intervju med Simon, 2014-03-29).

Det är helt uppenbart att respondenterna är hängivna och håller fotboll varmt om hjärtat. I citatet ovan, av Simon, blir detta extra tydligt. Gideon menar att fotbollsintresset hållits levande eftersom hela hans familj engagerat sig och engagerar sig fortfarande i sporten. Fotboll är ett vanligt samtalsämne vid middagsbordet och har i familjen utvecklats till något ”jättegemensamt”, som Gideon uttrycker det. Mikael menar att fotbollen är ett centralt innehåll i hans liv. Det är främst genom fotbollen han har sociala kontakter med människor och han medger till och med att fotbollen nästan har lika stort värde som hans

relation med hans flickvän. Han säger sig älska laget han supportrar och menar att han vet vad han pratar om eftersom han är så pass fanatisk och följer laget i vått och tort. Som tidigare nämnts delade Mikael också ett speciellt fotbollsminne från när hans lag vann sm-guld och han berättade att han stod och grät och upplevde stunden som den bästa i hans liv. Även Gustav medger att fotbollsintresset är bland det viktigaste i livet och upplever det som en dröm att få jobba för den allsvenska fotbollsklubben. Han säger att det kan låta lite högtravande men han känner det som att han har hittat sin ”grej i livet”. Tonys åsikter sticker ut bland mängden då han menar att han i sitt yrke som supporterpolis fått se sidor av supporterlivet som gör att han inte riktigt kan eller vill sjunga med i supporterarnas hyllningssånger till laget. Trots att han inte känner sig som ”en i gänget” bland supporterarna menar han att han ändå kan uppleva en enorm glädje då han går på match på sin fritid:

[Tony:] När jag jobbar, tycker jag att det är kul men man får ju inte den där känslan! Och det är inte så att jag står och applåderar och hejar på laget på samma sätt som när jag är ledig. Är jag ledig och går på match med laget jag hejar på, kan jag få en grym känsla! Då är det ju 100% glädje liksom! /.../ Samtidigt kan jag ju känna att fotbollen bara är en världslig sak, det ger ju en go känsla, absolut, och är väldigt roligt, men det kanske inte något som berör en riktigt på djupet – det betyder ju inget för evigheten (Intervju med Tony, 2014-03-25).

Tony är tydlig med att fotbollsintresset inte berör honom på djupet, en åsikt som skiljer sig från Simons, Mikael och Gustavs. Enligt Novak, vars artikel berördes under rubriken *Tidigare forskning*, kan idrott liknas vid religion just därför att de två har flera liknande symboliska attribut och gemensamma nämnare, till exempel samhörigheten som skapas kring det gemensamma intresset (Hoffman, 1992, s. 41) Chandler debatterar emot Novak och menar att det är en alldeles för ytlig jämförelse. Då vi jämför religion och idrott ska vi inte se till gemensamma nämnare gällande yttre attribut utan snarare till det inre och vilka behov som uppfylls – om idrottentusiaster och religiösa människor förväntar sig att syftet med deras hängivenhet kommer täcka samma behov i livet, då kan vi tala om likheter, menar Chandler (Hoffman, 1992, s. 55). Chandler är som tidigare nämnts mycket skeptisk till jämförelsen som ibland görs mellan idrott och religion. Hon menar att religion till skillnad från idrott har ett innehåll som kan ge svar på frågor som gäller

livet och vad som händer efter döden etcetera. (Hoffman, 1992, s. 59). Även Engstrand, som gjort en komparativ forskningsstudie av fotboll och religion, anser att fotboll bara till viss del står i likhet med religion. Engstrand menar att ”fotboll berör inte i sig Gud eller överhuvudtaget meningen med livet, men den kan ändå skänka människan mening och värde i tillvaron” (2003, s. 183). Respondenterna sätt att resonera kring sitt fotbollsintresse kan bekräfta ovanstående citat. Fotbollsintresset kan, i likhet med Yingers funktionella religionsdefinition, fungera som en hjälp för respondenterna till att klara livets svårigheter (Lindfelt, 2006, s. 147-148). En vidare diskussion gällande Yingers religionsdefinition och fotbollsintresset som copingstrategi finnes ovan under rubriken *Tröst*.

DISKUSSION & SLUTSATSER

Slutsatserna struktureras nedan utifrån frågeställningarna som låg till grund för studien. Avslutningsvis belyses hur studien kan inspirera religionsundervisningen i skolan.

HUR UPPLÉVER RESPONDENTERNA ATT FOTBOLLSINTRESSET FORMAR DERAS SÄTT ATT LEVA?

För flera av respondenterna verkar vardagen ramas in av fotbollsintresset och familjen. Gustav menar att han tack vare sitt arbete tänker på och engagerar sig i fotbollen de flesta dagarna på året. Tony berättar att det alltid går att vara uppdaterad på fotbollsnyheterna tack vare mobiltelefonens mobilitet, en funktion som samtliga respondenter bekräftar att de använder. Dessutom är det några av respondenterna som går på i princip alla borta- och hemmamatcher. Gideon berättar att fotbollsintresset spirat tack vare det faktum att fotbollen har engagerat och engagerar hela hans familj. Fotbollen har blivit en gemensam angelägenhet som familjen gärna diskuterar när de samtalar till vardags.

Fotbollsintresset har påverkat och påverkar respondenternas livsstil eftersom intresset varit och är en vardaglig följeslagare i deras liv. Respondenterna menar att fotbollsintresset på olika sätt fått dem att växa som människor, dels tack vare det sociala utbytet som blir vid möten med likasinnade och dels tack vare ledarpositioner som flera av respondenterna tagit sig an. Under sin tid som fotbollsentusiaster har respondenterna också mött nya normer och hierarkier, specifika för sammanhang som de vistats i. Respondenternas sätt att förhålla sig till supporter gemenskapen kan ses som ett uttryck för "livet som". Därmed är inte sagt att de står bakom alla de normer de anser att fotbollskulturen är bärare av. Samtliga respondenter medger att fotbollskulturen vid vissa situationer innefattar en normlöshet och handlande som behöver ifrågasättas. I synnerhet menar supporterpolisen Tony att han inte delar de normer som flera av supportrarna visar på genom sitt handlande mot andra människor. Simon uttrycker att det finns olika typer av fanatiker och att en äkta fanatiker som han själv kan acceptera olik tänkande. Gideon upplever att fotbollskulturen idag innefattar en normlöshet på plan och bland supportrarna som inte fanns när han var yngre, därför är han inte längre medlem i supporterklubben. Gustav, som arbetar inom en allsvensk klubb, bland annat med den tillhörande supporterföreningen, medger att det har blivit en hel del tråkigheter när det gäller

situationer som gått överstyr på grund av den starka ”vi och dom” - känslan, men han lyfter också fram en mer positiv bild. Enligt Gustav gäller andra normer och hierarkier i supporterföreningen än i samhället i stort vilket medför att det är andra kvalitéer som värderas högt bland supportrarna. En lång och trogen lojalitet till laget och föreningen medför till exempel hög status i gruppen. Gustav menar att det inget en känsla av befrielse av att det finns specifika ramar och normer för den specifika gruppen.

VILKEN FUNKTION HAR FOTBOLLSINTRESSET I RESPONDENTERNAS LIV?

Respondenterna berättar att fotbollsintresset har många olika funktioner i deras liv. Det som tydligast framkom var att fotbollsintresset ger dem meningsfullhet och hjälp till att hantera livets svårigheter. En av religionens mest synbara funktioner är att skapa ett starkt vi och en sammanhållande gemenskap, något som också fotbollsintresset verkar kunna resultera i. Mikael, Simon, Gideon och Gustav är tydliga med att det är den sociala och gemenskapen runt själva fotbollen som är det viktigaste för dem och det är främst känslan av vi:et, det sociala utbytet och verklighetsflykten som får dem att upprätthålla sitt gemensamma intresse. Flera av respondenterna betonar att fotbollsintresset ibland kan upplevas som en verklighetsflykt eller som ett andningshål med en stunds avkoppling och tröst, som Gideon uttrycker. Simon menar att fotbollen med dess skiftande resultat lär honom att kunna hantera livets framgångar och svårigheter.

Sammanfattningsvis uttrycker respondenterna att fotbollsintresset ger dem en identitet som är mer eller mindre sammansvetsad med gruppens identitet. Dessutom kan fotbollsintresset leda till uppfyllelse av två av KASAM-begreppets tre komponenter, *meningsfullhet* och *hanterbarhet*. Ett fotbollsintresse kan enligt respondenterna leda till att människor känner *meningsfullhet* då fotbollskulturens gemenskapsskapande vi kan leda till att människor känner en stark grupp-tillhörighet. Det faktum att det kan finnas normer och hierarkier i supporterföreningen som skiljer sig från samhället i stort medför att supportrarna kan känna uppskattning för kvalitéer som de inte får uppskattning för någon annanstans än i supporterföreningen. Om gemenskapen dessutom är socialt värdesatt och accepterad i samhället, vilket fotbollskulturen är, kan känslan av att få utgöra en del och möjligheten att engagera sig inom denna grupp bidra till en starkare känsla av meningsfullhet. Ett fotbollsintresse kan därtill leda till att människor kan *hantera* andra sammanhang och situationer i livet och kan ge tröst i form av en

tillflyktsort. Ingen uttrycker direkt att fotbollsintresset får dem att *begripa* varför saker och ting sker i livet.

Då vi speglar KASAM och dess tre komponenter i religionsbegreppets substantiella och funktionella definitioner kan vi dra slutsatsen att hanterbarhet och meningsfullhet platsar inom det funktionella spektret medan begriplighet i första hand platsar inom ramen för det substantiella spektret. Durkheims religionsdefinition besvarar frågan ”vad är religion?” (Lindfelt, 2006, s. 146) vilket kan bidra till begriplighet eftersom religionen ofta har svar på frågor om världens beskaffenhet. Yingers funktionellt inriktade religionsdefinition betonar däremot till exempel i högre grad, än Durkheims substantiella definition, hur människan kan lyckas hantera livets problematik med hjälp av religionen. Dessutom lägger Yinger tonvikt på att beskriva att den uppnådda hanterbarheten kan leda till en känsla av meningsfullhet (Lindfelt, 2006, s. 147).

KAN ETT FOTBOLLSINTRESSE FUNGERA SOM ETT LIVSÅSKÅDNINGSRELEVANT FENOMEN OCH LIKT RELIGION STÅ FÖR MENINGSSKAPANDE FUNKTIONER I EN MÄNNISKAS LIV?

Som beskrivits ovan indikerade respondenterna att deras fotbollsintresse kan leda till en känsla av meningsfullhet och hjälp till hanterbarhet men inte till begriplighet. Därav är svaret ja på frågeställningen om ett fotbollsintresse likt religion kan stå för meningsskapande funktioner i en människas liv. Då respondenternas svar diskuterats i förhållande till de olika definitionerna kan uttolkas att respondenternas fotbollsintresse med stor likhet kan jämföras med religion utifrån Yingers funktionellt inriktade religionsdefinition men inte utifrån Durkheims substantiellt inriktade religionsdefinition. Precis som Engstrand beskriver kan ett fotbollsintresse uppfylla flera av de funktioner som en religionstillhörighet och tro skulle kunna uppfylla, till exempel en känsla av gemenskap, identitet och meningsfullhet. Däremot kan inte fotbollsintresset ge begriplighet eller svara på frågor om världens beskaffenhet eller om Guds existens (Engstrand, 2003, s. 171-172). Frågan kvarstår om funktionerna av ett fotbollsintresse platsar inom ramarna för vad Heelas och Woodhead benämner som sakralisering - sekulariserad andlighet? Enligt Hervieu-Léger kan till exempel en medryckande fotbollsmatch bidra till religiösa upplevelser och därtill kan olika föreställningar fungera som meningsskapande. Därför platsar till exempel även ett brinnande fotbollsintresse inom ramen för sekulariserad andlighet (Lindfelt, 2006, s. 159). Heelas och Woodhead

beskriver den ”subjektiva vändningen” som en progression i samhället och visar bland annat på hur religion idag kretsar kring en stark individualism och hur det ”subjektiva livet” med dess framträdande tal om en personlig utveckling och självförverkligande har kört över samhällets före detta normer som stod och föll med ”livet som” i relation till olika gemenskaper, till exempel till ett folk eller till en religiös tradition (Kardemark, 2013, s. 269, 40). Om vi ser till begreppen det ”subjektiva livet” och ”livet som” i förhållande till respondenternas beskrivningar av sitt fotbollsintresse kan vi tyda att båda begreppen är relevanta och aktuella i sammanhanget. Sammanfattningsvis menar respondenterna att fotbollsintresset är viktigt och fyller funktioner för dem personligen. I och med att de förhåller sig till fotbollskulturens normer formas deras personliga syn på etik och moral. Det uppenbara vi:et tyder även på att respondenternas identiteter är tätt sammanflätade och formade i förhållande till gruppens identitet. Respondenternas vardag speglas av deras intresse då de lägger ner exceptionellt mycket tid på att uppdatera sig om fotbollsnyheter och därmed bekräftas och upprätthålls deras förhållande till gemenskapen.

VILKA DIDAKTISKA KONSEKVENSER KAN DRAS UTIFRÅN STUDIEN?

Det är många faktorer som spelar in när undervisningen inom religionskunskap formas, däribland elevernas förkunskaper och erfarenheter, kursens och lektionernas tidsomfång, lärarens kompetens, tolkning av ämnesplanen och val av undervisningsmaterial och läroböckernas innehåll etcetera. Trots det faktum att läroböckerna utformas i enlighet med ämnesplanen kan innehållet i läroböckerna variera. Ämnesplanens betoning på att undervisningen ska lägga fokus inte bara på olika grupper utan även på olika individers tolkning och hur identiteter kan formas i förhållande till religion, speglas ofta i läroböckernas redogörelse av högtider, traditioner och ritualer. Jag anser att det finns en tendens till att generalisera, exotifiera och utelämna variationer i läroböckerna för religionskunskap. Ibland ges enbart en redogörelse för ledande tankegångar hos den stora massan inom världsreligionerna och för mindre mystiska inriktningar och desto mer sällan återges individers tolkning av religion och livsåskådningar och hur identiteter kan formas i relation till religion genom personliga berättelser i läroböckerna. Om elevernas undervisning utgår från generaliserande, ”objektiva” läroböcker och om eleverna dessutom inte har någon koppling till religion i bemärkelsen att de känner någon som är

uttalat troende eller stött på religion utanför mediebruset är det lätt att förstå att religion kan uppfattas som distanserat från elevernas verklighet och därmed ointressant för dem. Det står i ämnesplanen för religionskunskap 1 att undervisningen ska leda till att eleverna utvecklar ”respekt och förståelse för olika sätt att tänka och leva” (Skolverket, 2011) – frågan är hur eleverna ska göra det om religion upplevs som något som de över huvud taget inte kan referera till? Som tidigare nämnts är det enligt ämnesplanen för religionskunskap 1 viktigt att ha diskussioner i klassrummet gällande hur till exempel religion kan ge människor känsla av sammanhang och meningsfullhet. För att nyansera diskussionen och för att fånga elevernas intresse tror jag att vi behöver vidga ramarna och diskutera hur även andra livsåskådningsrelevanta fenomen kan fungera som meningsskapande och därtill hur olika sammanhang och sociala arenor kan bidra med religiösa upplevelser. För att eleverna ska utveckla respekt och förståelse för religion och religiösa människors sätt att resonera tror jag att religionsundervisningen behöver utgå från de erfarenheter eleverna har. Genom att introducera religion och utgå från ett sammanhang som eleverna faktiskt har erfarenheter ifrån, till exempel ett entusiastiskt fotbollsintresse, kan eleverna förhoppningsvis förstå varför religion kan ha en sådan betydelsefull plats i vissa människors liv. Denna studie har visat att fotbollsintresse, i likhet med religion, kan stå för meningsskapande funktioner i en människas liv. Varför inte utgå från att diskutera vilka funktioner religion kan ha i en människas liv för att senare komma in på religioners substantiella innehåll? Då byggs förhoppningsvis en bro mellan eleven som känner meningsfullhet via en religiös livsåskådning och eleven som känner meningsfullhet via en sekulär livsåskådning.

SAMMANFATTNING

Det övergripande syftet med denna uppsats har varit att undersöka vilken funktion fotbollsintresset har i några fotbollsentusiasters liv och därtill undersöka om ett fotbollsintresse, likt religion, kan stå för meningsskapande funktioner i en människas liv. Med hjälp av semistrukturerade intervjuer med fem fotbollsentusiaster har följande frågeställningar besvarats:

- Hur upplever respondenterna att fotbollsintresset formar deras sätt att leva?
- Vilken funktion har fotbollsintresset i respondenternas liv?
- Kan ett fotbollsintresse fungera som ett livsåskådningsrelevant fenomen och likt religion stå för meningsskapande funktioner i en människas liv?
- Vilka didaktiska konsekvenser kan dras utifrån studien?

Intervjumaterialet har bearbetats i förhållande till teorierna om att känslan av sammanhang (KASAM) ger hälsa och ”den subjektiva vändningen” som indicerar hur människor i västvärlden förr hade mer tillit till gruppen, folket, religiösa traditioner etcetera (”livet som”) medan människan idag finner att hon själv (”det subjektiva jaget”) är sin egen auktoritet då individualistiska intressen såsom självförverkligande är viktigare att sträva mot än att försöka vara lojal mot gruppen. Intervjumaterialet har dessutom analyserats utifrån några definitioner av religionsbegreppet och utifrån tidigare forskning som gjorts på området. Materialet i resultat och analysdelen har bearbetats enligt följande tematiska indelning: ”fotbollskulturen - ett gemenskapsskapande vi”, ”tröst”, ”grupptillhörighet, familj och identitet”, ”normer” och ”hängivenhet”. Den tematiska indelningen är gjord utifrån respondenternas svar då det visade sig att samtliga respondenter på olika sätt berörde dessa teman.

Av resultatet framkom det att respondenterna lägger mycket tid och engagemang på sitt fotbollsintresse. Respondenterna talar ofta om vi:et, att de känner en stark samhörighet med laget och andra supportrar tack vare det gemensamma intresset och att deras identitet formas i förhållande till den starka grupptillhörigheten. De berättar att fotbollsintresset utrymmer många olika känslor hos dem, bland annat glädje, kärlek,

trygghet och tröst. Flera av respondenterna beskriver fotbollen som den stora tillflyktsorten, som något som ger dem möjlighet att fly vardagen för en stund som kan ge dem en stunds avkoppling och tröst. Det framkommer också att respondenterna har olika syn på de normer som finns i de olika supportergrupperna de vistas i. En av respondenterna menar att det finns ett mer accepterande, alternativt värderingssystem i supporterklubben som kan ses som en motkultur i samhället. I supporterklubben kan medlemmarna känna sig accepterade så länge de delar det gemensamma intresset och kärleken till fotbollen.

Av resultaten kan slutsatserna dras att fotbollsintresset i mångt och mycket påverkar respondenternas livsstil och att gemenskapen och samhörigheten som skapas runt det gemensamma intresset kan stå för flera olika funktioner i deras liv. Enligt respondenterna kan ett fotbollsintresse uppfylla flera av de funktioner som en religionstillhörighet och tro skulle kunna uppfylla, till exempel en känsla av gemenskap, identitet och meningsfullhet. Däremot kan ett fotbollsintresse inte ge begriplighet eller svara på frågor om till exempel världens beskaffenhet och Guds existens.

Förhoppningen är att denna studies resultat ska kunna användas som en inspiration vid utformningen av religionsundervisningen i gymnasieskolan. Genom att introducera religion och utgå från ett sammanhang som eleverna faktiskt har erfarenheter ifrån, till exempel ett entusiastiskt fotbollsintresse, kan eleverna förhoppningsvis förstå varför religion kan ha en sådan betydelsefull plats i vissa människors liv. För att nyansera diskussionen i klassrummet och för att fånga elevernas intresse kan vi behöva vidga ramarna och diskutera hur även andra livsåskådningsrelevanta fenomen kan fungera som meningsskapande och därtill hur olika sammanhang och sociala arenor kan bidra med religiösa upplevelser.

REFERENSLISTA

Antonovsky, Aaron (1979). *Health, stress, and coping*. 1. ed. San Francisco: Jossey-Bass.

Antonovsky, Aaron (2005). *Hälsans mysterium*. Ny utgåva. Stockholm: Natur och Kultur.

Brömssen, Kerstin von (2003). *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet*. Diss. Göteborg : Univ., 2003.

Chandler, Joan M. (1992) ”Sport Is Not a Religion” i Hoffman, Shirl J. (red.) *Sport and religion*. Champaign, Ill.: Human Kinetics Books.

Engstrand, Magnus (2003). *Fotboll och religion: vad finns det i fotboll? : en komparativ studie av sport och religion*. Stockholm: Proprius.

Esaiasson, Peter et al. (2007). *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 3., [rev.] upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>, hämtad 2014-03-10.

Heelas, Paul & Woodhead, Linda (2005). *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Malden, Mass: Blackwell.

Hoffman, Shirl J. (red.) (1992). *Sport and religion*. Champaign, Ill.: Human Kinetics Books.

Hornborg, Anne-Christine (2012) *Coaching och lekmanaterapi: en modern väckelse?* 1. uppl., Dialogos, Stockholm.

Jeffner, Anders (1973). *Livsåskådningsforskning: [förslag och diskussion mot bakgrund av erfarenheter från projektarbetet]*. Uppsala.

Kallenberg, Kjell & Larsson, Gerry (2004). *Människans hälsa: livsåskådning & personlighet*. 2., [rev.] utg. Stockholm: Natur och kultur.

Kardemark, Wilhelm, *När livet tar rätt form: om människosyn i svenska hälsotidskrifter 1910-13 och 2009*. Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2013, Göteborg, 2013 <http://hdl.handle.net/2077/30685>, hämtad 2014-03-10.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lindfelt, Mikael (2006). *Meningsskapande idrott: livsåskådningsrelevanta perspektiv och empiriska kontraster*. Nora: Nya Doxa.

Novak, Michael (1992) "The Natural Religion" i Hoffman, Shirl J. (red.) *Sport and religion*. Champaign, Ill.: Human Kinetics Books.

Skolverket, *Ämnesplan för religionskunskap 1*, 2011, <http://www.skolverket.se/>, hämtad 2014-05-06.

Watson, Nick J. & Parker, Andrew (red.) (2013). *Sports and Christianity: historical and contemporary perspectives*. New York: Routledge.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

BILAGA – INTERVJUGUIDE

UPPVÄRMNINGSPRÅGOR

1. Namn, ålder, yrke?
2. Vilket är favoritfotbollslaget?
 - 2.1. Har det alltid varit samma?
3. Vem är absoluta favoritfotbollsspelaren?
 - 3.1. Hur kommer det sig?

TEMATISKA FRÅGOR inklusive uppföljningsfrågor

Livsstil

4. Kan du berätta om hur fotbollsintresset växte fram i dig?
 - 4.1. Hur har fotbollen fått dig att växa som människa?
 - 4.2. Var det särskilda omständigheter som gjorde att du fastnade för just denna sport?
5. Hur mycket tid lägger du på ditt fotbollsintresse idag?
 - 5.1. Går på matcher?
- 5.2. Ser matcher på tv/läser i tidningar?
 - 5.3. Supporterklubb?
 - 5.4. Tankeverksamhet?
 - 5.5. Annan aktivitet som hör fotbollsintresset till?
6. Upplever du att fotbollsintresset tar större plats i ditt liv idag/eller tvärtom?
 - 6.1. Hur kommer det sig?
7. I vilka sammanhang stöter du på fotbollen? Berätta gärna hur en vecka kan se ut med tanke på ditt fotbollsintresse?

Meningsskapande (Meningsfullhet, begriplighet, hanterbarhet)

8. Varför ligger fotboll så varmt om hjärtat hos dig tror du?
9. Vilken funktion har fotbollsintresset i ditt liv?
 - 9.1. Meningen med livet, den yttersta angelägenheten
 - 9.2. Gemenskap
 - 9.3. Tröst
 - 9.4. Trygghet
 - 9.5. Grupptillhörighet
 - 9.6. Identitet
 - 9.7. Normer
 - 9.8. Känsla av sammanhang
 - 9.9. Fostran av barn
10. Vilken känsla får du i kroppen:
 - 10.1. När du tänker på fotboll?
 - 10.2. När du går på match?
 - 10.3. När du träffar likasinnade som håller och följer samma lag som du?
 - 10.4. När du träffar supportrar från en annan klubb?
11. Vilket värde har fotbollen för dig?
12. Kan du ge ett speciellt fotbollsminne som har betytt extra mycket för dig?
 - 12.1. Varför valde du just den situationen?